

GEORGES PEREC

IK BEN GEBOREN

GEKOZEN, VERTAALD, VAN
NOTEN EN EEN NAWOORD VOORZIEN
DOOR ROKUS HOFSTEDÉ

UITGEVERIJ DE ARBEIDERSPERS · AMSTERDAM · ANTWERPEN

Gepubliceerd met steun van het Franse ministerie van Buitenlandse Zaken, het Institut Français des Pays Bas/Maison Descartes en de BNP Paribas.

De vertaler ontving voor deze vertaling een werkbeurs van de Stichting Fonds voor de Letteren.
Copyright © 1985 Hachette (*Penser/Classer*); © 1989 Éditions du Seuil (*L'infra-ordinaire*); © 1990 Éditions du Seuil (*Je suis né*); © 1992 Éditions du Seuil (*L. G. Une aventure des années soixante*); © 1993 Éditions du Seuil (*Le voyage d'hiver*); reeks La Librairie du XXe siècle, red. Maurice Olender

Copyright Nederlandse vertaling © 2003 Rokus Hofstede /
BV Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BV Uitgeverij De Arbeiderspers, Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam. *No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from BV Uitgeverij De Arbeiderspers, Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam.*

Omslagontwerp: Nico Richter
Omslagillustratie: Georges Perec met zijn tante Esther; de rue de l'Assomption, 1948. Foto: Bibliothèque de L'Arsenal, Parijs (part. collectie)

ISBN 90 295 3664 0 / NUR 320
www.boekboek.nl

AANTEKENINGEN BETREFFENDE DE VOORWERPEN DIE OP MIJN WERKTAFEL LIGGEN¹

Er liggen veel voorwerpen op mijn werktafel. Het oudste is waarschijnlijk mijn pen. Het nieuwste is een klein rond asbakje dat ik vorige week heb gekocht; het is van wit aardewerk en getooid met een voorstelling van het monument voor de martelaren van Beiroet (van de oorlog van '14-'18, neem ik aan, nog niet van de oorlog die nu aan het uitbreken is).

Dagelijks breng ik verscheidene uren achter mijn werktafel door. Soms zou ik willen dat hij zo leeg mogelijk was. Maar meestal heb ik liever een rommelige, ja een haast overvolle tafel. De tafel zelf bestaat uit een glazen plaat van één meter veertig lang en zeventig centimeter breed, liggend op metalen schragen. De stabiliteit van het geheel is verre van volmaakt en eigenlijk is het helemaal niet zo slecht dat hij beladen of zelfs overladen is: door het gewicht van de voorwerpen die erop liggen, blijft hij beter in balans.

Mijn werktafel ruim ik nog vrij vaak op. Dat houdt in dat ik alle voorwerpen eraf haal en ze een voor een weer op hun plaats terugzet. De glazen plaat maak ik schoon met een doekje (soms bevochtigd met een speciaal product) en hetzelfde doe ik met elk afzonderlijk voorwerp. Het probleem is dan om te beslissen of een willekeurig voorwerp al dan niet op de tafel moet staan (vervolgens dient het ook nog een eigen plek te krijgen, maar dat is over het algemeen niet zo moeilijk).

Zo'n herinrichting van mijn territorium vindt zelden toevallig plaats. Meestal valt het samen met het begin of het eind van een specifiek project; het gebeurt tijdens de onbestemde dagen waarop ik niet goed weet of ik aan de slag zal gaan en me vastklamp aan louter terugtrekkende bewegingen: rangschikken, ordenen, opruimen. Op zulke momenten droom ik van een maagdelijk, ongerept werkblad: elk ding op zijn plaats, niets overtolligs, niets wat uitsteekt, alle potloden goed geslepen (maar waarom heb je meer dan één potlood? In één oogopslag zie ik er al zes!), alle papier op een stapel of, nog beter, helemaal geen papier, alleen een opengeslagen schrift met blanco pagina (de mythe van de smetteloos gladde tafels van president-directeuren: ik heb er eens een gezien die eruitzag als een kleine stalen vesting, volgestouwd met elektronische of daarvoor doorgaande apparatuur die verscheen en verdween wanneer je met de knoppen van een superdashboard speelde...).

Later, wanneer het mee- of tegenzit met mijn werk, raakt mijn tafel overvol voorwerpen die daar soms zuiver toevallig belanden (een snoeimes, een duimstok) of ten gevolge van kortstondige behoeften (een koffiekopje). Sommige voorwerpen blijven een aantal minuten liggen, andere een aantal dagen, en weer andere, die er ogenschijnlijk op een tamelijk willekeurige manier zijn terechtgekomen, veroveren een permanente plaats. Het gaat niet alleen om voorwerpen die rechtstreeks samenhangen met mijn schrijfwerk (papier, kantoortekeningen of boeken); andere hebben te maken met bezigheden die dagelijks plaatsvinden (roken) of periodiek (tabak snuiven, tekenen, snoepjes eten, patience spelen, breinbrekers oplossen), met hebbelijkheden die misschien van bijgeloof getuigen (een kleine drukknopkalender bijhouden) of geen enkele functie hebben maar misschien verbonden zijn met herinneringen, of met tactiele of visuele genoegens, of louter en alleen met een voorliefde voor snuisterijen (doosjes, stenen, kiezels, eenbloemsvaas).

Grofweg zou ik kunnen zeggen dat de voorwerpen die op mijn werktafel liggen daar liggen omdat ik graag heb dat ze er liggen. Dat is niet alleen het gevolg van hun functie of van mijn slordigheid: er ligt bijvoorbeeld geen tube lijm op mijn werktafel; die bevindt zich in een ladenkastje dat naast de tafel staat; ik heb hem zojuist teruggelegd nadat ik hem had gebruikt; ik had hem op mijn werktafel kunnen laten liggen, maar haast werktuigelijk heb ik hem opgeruimd (ik zeg 'haast', want nu ik mijn werktafel aan het beschrijven ben let ik beter op de handelingen die ik er verricht). Zo zijn er voor mijn werk nuttige voorwerpen die niet of niet altijd op mijn werktafel liggen (lijm, schaar, plakband, inktpotjes, nietmachine), terwijl andere die niet onmiddellijk van nut zijn (zegelstempel), of van nut zijn voor iets anders (nagelvijl), of ontbloot zijn van elk nut (ammoniet), er juist wel kunnen liggen.

Op een bepaalde manier worden die voorwerpen verkozen, uitverkoren boven andere. Het spreekt bijvoorbeeld vanzelf dat er altijd een asbak op mijn werktafel zal staan (behalve als ik stop met roken), maar het zal niet altijd dezelfde asbak zijn. Over het algemeen houd ik het vrij lang bij één en dezelfde asbak; op een dag, en het zou misschien niet oninteressant zijn te onderzoeken volgens welke criteria, zet ik hem ergens anders neer (op de tafel waaraan ik mijn teksten uittyp bijvoorbeeld, of op de plank waar mijn woordenboeken staan, of op een rekje, of in een andere kamer) en komt een andere asbak hem verdringen (de onmiddellijke ontkrachting van wat ik zojuist beweerde: nu, op dit moment, staan er op mijn werktafel drie asbakken, oftewel twee te veel, die overigens leeg zijn; de ene is het monument voor de martelaren, zeer onlangs aangeschaft; de andere, waarop een lieflijk uitzicht over de daken van Ingolstadt staat afgebeeld, is net gelijmd; de asbak die dienstdoet heeft een romp van zwart plastic en een zilverachtig deksel waarin gaten zijn aangebracht. Nu ik ze bekijk en beschrijf merk ik trouwens dat ze geen van drieën behoren tot mijn favoriete asbakken van het ogenblik: het monument voor de martelaren is toch echt te klein om iets anders te zijn dan een asbak voor bij het eten, Ingolstadt is wel erg breekbaar, en voor de zwarte met deksel geldt dat de sigaretten die ik erin laat vallen eindeloos blijven doorsmeulen...)

Een lamp, een sigarettendoos, een eenbloemsvaas, een lucifershouder, een kartonnen doos met kleine veelkleurige fiches, een grote inktpot van papier-maché ingelegd met schelpen, een glazen potloodhouder, verschillende stenen, drie doosjes van gedraaid hout, een wekker, een drukknopkalender, een blok lood, een grote sigarendoos (waarin geen sigaren, maar wel allerhande prullaria), een stalen spiraal waarin brieven kunnen worden gestoken in afwachting van hun verzending, een dolkheft van gepolijst steen, klappers, schriften, losse bladen, allerlei schrijfgerei en schrijfaccessoires, een grote vloielegger, verschillende boeken, een glas vol potloden, een klein verguld houten doosje (niets lijkt eenvoudiger dan het opstellen van een lijst, maar in feite is het veel lastiger dan het lijkt: je vergeet altijd iets, je bent geneigd enz. te schrijven, maar van een inventaris is nou juist pas sprake wanneer je niet enz. schrijft. Op een paar zeldzame uitzonderingen na (Butor) beoefenen hedendaagse schrijvers de kunst van het opsommen niet meer: de lijsten van Rabelais, de opsomming à la Linnaeus van vissen in *Twintigduizend mijlen onder zee*, de opsomming van geografen die Australië hebben verkend in *De kinderen van kapitein Grant*...).

Al sinds een aantal jaren overweeg ik een geschiedenis te schrijven van enkele voorwerpen die op mijn werktafel liggen. Ik heb een begin geschreven, nu alweer bijna drie jaar geleden. Bij herlezing merk ik dat van de zeven voorwerpen waarover ik toen schreef er nog vier op mijn werktafel liggen (toch ben ik intussen verhuisd). Twee zijn er vervangen: een vloielegger, die ik heb ingeruild voor een andere vloielegger (ze lijken veel op elkaar, maar de tweede is groter), en een wekker op batterijen (waarover ik toen al opmerkte dat zijn normale plaats mijn nachtkastje is, waar hij tegenwoordig staat), ingeruild voor een wekker met opwindmechanisme. Het derde voorwerp is van mijn werktafel verdwenen: het is een kubus van plexiglas gemaakt van acht dusdanig op elkaar bevestigde kubussen dat hij een groot aantal vormen kan aannemen; het was een geschenk van François le Lionnais; hij staat in een andere kamer, op een radiatorplaat, naast verscheidene andere puzzels en breinbrekers (één ligt er op mijn werktafel; het is een dubbel tangram, dat wil zeggen tweemaal zeven stukjes wit en zwart plastic, waarmee een nagenoeg oneindig aantal geometrische figuren kan worden gevormd).

Vroeger had ik geen werktafel, ik bedoel dat er geen tafel was die speciaal daarvoor diende. Tegenwoordig komt het nog vrij vaak voor dat ik in een café ga werken; maar thuis komt het hoogst zelden voor dat ik ergens anders werk (schrijf) dan aan mijn werktafel (ik schrijf bijvoorbeeld hoegenaamd nooit in bed), en mijn werktafel dient nergens anders voor dan voor mijn werk (nogmaals, nu ik deze woorden opschrijf besef ik meteen dat het voorgaande niet helemaal klopt: twee of drie keer per jaar, wanneer ik een feest geef, ruim ik mijn werktafel helemaal af en overdek hem -- net als de plank met mijn voorraad woordenboeken -- met papieren tafellakens, zodat hij wordt omgetoverd tot buffet).

Zo zal een geschiedenis van mijn smaak (de duurzaamheid, de ontwikkeling en de fases ervan) in dit project op de achtergrond meespelen. Juister gezegd, het zal andermaal een manier zijn om mijn

ruimte af te bakenen, een wat zijdelingse benadering van mijn alledaagse bezigheden, een aanknopingspunt om over mijn werk, mijn geschiedenis en mijn beslommeringen te praten, een poging om iets te grijpen van wat tot mijn ervaring behoort, niet op het niveau van verre echo's en afstandelijke reflecties, maar in het hart van het ontstaan ervan.

AANTEKENINGEN OVER WAT IK ZOEK²

Als ik probeer te verwoorden waar het mij om te doen is geweest sinds ik met schrijven ben begonnen, dan is het eerste wat me te binnen schiet dat ik nooit twee vergelijkbare boeken heb geschreven, dat ik nooit de behoefte heb gevoeld om een formule, een systeem of een schrijftrant uit een eerder boek opnieuw te gebruiken.

Die systematische grilligheid heeft meer dan eens voor verwarring gezorgd bij bepaalde critici die eropuit zijn in elk nieuw boek de karakteristieke 'manier' van de schrijver terug te vinden, en ook onder mijn lezers zullen sommigen erdoor in de war zijn geraakt. Ik heb er de naam aan overgehouden dat ik een soort computer, een tekstproductiemachine ben. Persoonlijk zou ik mezelf liever willen vergelijken met een boer die verschillende velden bewerkt: op het ene veld teelt hij suikerbieten, op een ander klaver, op een derde maïs, en ga zo maar door. Op dezelfde manier horen de boeken die ik heb geschreven bij vier verschillende velden, vier vraagstellingen, waarin het uiteindelijk misschien steeds gaat om dezelfde vraag, maar dan wel gesteld vanuit wisselende perspectieven, die voor mij telkens met een specifiek soort literaire arbeid overeenkomen.

De eerste vraagstelling zou je 'sociologisch' kunnen noemen: hoe kijken we naar de wereld van alledag? Die vraag ligt ten grondslag aan teksten als *Les Choses* [De dingen], *Espèces d'espaces* [Ruimten rondom], *Tentative de description de quelques lieux parisiens* [Poging tot beschrijving van een paar Parijse plekken], en aan het werk dat ik heb verricht met de groep van *Cause commune* rond Jean Duvignaud en Paul Virilio. De tweede vraagstelling is van autobiografische aard: *W ou le souvenir d'enfance* [W of de jeugdherinnering], *La Boutique obscure* [De duistere werkplaats], *Je me souviens* [Ik herinner me], *Lieux où j'ai dormi* [Plaatsen waar ik geslapen heb] enzovoort. De derde, ludieke vraagstelling verwijst naar mijn voorliefde voor *contraintes*³, huzarenstukjes, 'vingeroefeningen', alle projecten waar het onderzoek van de Oulipo mij het idee en de middelen toe heeft verschaft: palindromen, lipogrammen, pangrammen, anagrammen, isogrammen, acrostichons, kruiswoordraadsels enzovoort. De vierde vraagstelling ten slotte betreft het romaneske, de voorliefde voor verhalen en verwickelingen, het verlangen om boeken te schrijven die je plat op je buik op bed in één ruk uitleest; *La Vie mode d'emploi* [Het leven een gebruiksaanwijzing] is daarvan het schoolvoorbeeld.

Deze onderverdeling is tamelijk willekeurig en zou veel genuanceerder kunnen zijn: vrijwel al mijn boeken dragen in enigerlei vorm een autobiografisch stempel (bijvoorbeeld doordat ik in een lopend hoofdstuk een verwijzing opneem naar iets wat die dag is gebeurd); zo komen ook vrijwel al mijn boeken tot stand met behulp van enigerlei contrainte of Oulipiaanse structuur, al kan de betekenis daarvan louter symbolisch zijn, en zonder dat ik me door genoemde structuur of vormbeperking op welke manier dan ook laat beperken.

Los van die vier polen, die de vier gezichtsvelden van mijn werk afbakenen -- de wereld om me heen, mijn eigen geschiedenis, de taal, de fictie -- zou ik geneigd zijn mijn eigenlijke schrijversambitie te formuleren als het streven om de hele literatuur van mijn tijd te doorlopen zonder ooit het gevoel te hebben dat ik op mijn schreden terugkeer of in mijn eigen sporen treed, en om alles te schrijven wat iemand vandaag de dag mogelijk kan schrijven: dikke boeken en dunne boeken, romans en gedichten, operalibretti, politieromans, avonturenromans, sciencefictionromans, feuilletons, kinderboeken...

Ik heb me nooit op mijn gemak gevoeld als ik op een abstracte, theoretische manier moest praten over mijn werk. Al lijkt wat ik schrijf voort te komen uit een programma dat sinds jaar en dag vastligt, een project van oude datum, toch geloof ik eerder dat ik stap voor stap ontdek -- en onthul -- waar ik naartoe ga: uit de opeenvolging van mijn boeken ontstaat voor mij een gevoel dat nu eens

hartverwarmend, dan weer onbehaaglijk is (want altijd opgehangen aan een 'boek in wording', aan iets onvoltooids -- een verwijzing naar het onzegbare dat in de drang om te schrijven wanhopig wordt nagejaagd), het gevoel dat ze een weg afleggen, een ruimte afbakenen, op de tast een route uitstippelen, puntsgewijs de etappes beschrijven van een zoektocht waarvan ik niet het 'waarom' maar alleen het 'hoe' kan verwoorden. Vagelijk voel ik dat de boeken die ik heb geschreven voortvloeien uit en hun zin ontlene aan een allesomvattend beeld dat ik van de literatuur heb, maar ik geloof dat ik nooit precies de vinger op dat beeld zal kunnen leggen, dat het voor mij voorbij de literatuur ligt, een 'waarom ik schrijf' waar ik alleen antwoord op kan geven door te schrijven, al doende steeds het moment uitstellend waarop ik stop met schrijven en waarop dat beeld zichtbaar zou worden, als een onherroepelijk voltooide puzzel.

BEKNOPTE AANTEKENINGEN OVER HET OORDEELKUNDIG ORDENEN VAN JE BOEKEN⁴

Elke boekenverzameling beantwoordt aan een tweeledige behoefte, die vaak ook een tweeledige liefhebberij is: het bewaren van bepaalde voorwerpen (boeken), en het volgens bepaalde richtlijnen ordenen van die voorwerpen. Een vriend van me vatte eens het plan op om zijn boekenverzameling tot 361 boekdelen te beperken. De achterliggende gedachte was deze: nadat je, uitgaande van een willekeurig aantal werken (n), door optelling of aftrekking het getal $K=361$ hebt verkregen, dat wordt geacht overeen te komen met een zo niet ideale dan toch toereikende boekenverzameling, mag je een nieuw werk X pas duurzaam verwerven na eliminatie van een oud werk Z (door het weg te geven, weg te gooien, te verkopen of door enig ander geschikt middel), op zodanige wijze dat het totale aantal boeken K constant blijft en gelijk is aan 361: $K + X > 361 > K - Z$

De uitvoering van dit aantrekkelijke plan stuitte op voorspelbare hindernissen, waarvoor de nodige passende oplossingen werden gevonden: eerst nam men in overweging dat een boekdeel -- bijvoorbeeld uit de Pléiade-reeks -- maar slechts voor één (1) boek telde, al bevatte het drie (3) romans (of dichtbundels of essays, enzovoort); daaruit werd afgeleid dat drie (3), of vier (4), of n (n) romans van eenzelfde auteur (impliciet) voor één (1) boekdeel van die auteur telden, als nog niet verzamelde maar noodzakelijkerwijs verzamelbare fragmenten van een *Verzameld werk*. Vandaaruit overwoog men dat deze of gene recent verworven roman van deze of gene Angelsaksische auteur uit de tweede helft van de negentiende eeuw logischerwijs niet als een nieuw werk X kon worden aangemerkt, maar als een werk Z behorend tot een nog in staat van wording verkerende reeks: het geheel T van alle door de betreffende auteur geschreven romans (en God weet hoeveel dat er zijn!). Het oorspronkelijke plan werd daardoor niet in het minst aangetast: in plaats van te spreken over 361 werken werd besloten dat een toereikende boekenverzameling idealiter uit 361 *auteurs* diende te bestaan, om het even of ze nu een dun boekje hadden geschreven of een wagonlading vol. Die wijziging bleek een aantal jaren bruikbaar, maar al gauw werd duidelijk dat sommige werken -- bijvoorbeeld ridderromans -- geen auteur of meerdere auteurs hadden, en dat sommige auteurs -- de dadaïsten bijvoorbeeld -- niet van elkaar gescheiden konden worden zonder automatisch tachtig tot negentig procent kwijt te raken van wat hen interessant maakte: zo werd ten slotte het idee geboren van een boekenverzameling die zich zou beperken tot 361 *thema's* -- het woord is vaag, maar de groepen die het omvat zijn dat soms niet minder -- en die limiet heeft, tot op heden, stipt gefunctioneerd.

Zo is een van de voornaamste problemen van iemand die de boeken die hij heeft gelezen of zich heeft voorgenomen eens te gaan lezen bewaart, de aangroei van zijn boekenverzameling. Niet iedereen heeft het geluk kapitein Nemo te zijn:

(...) Voor mij is de wereld geëindigd op de dag waarop mijn *Nautilus* voor het eerst onder het wateroppervlak verdween. Die dag heb ik mijn laatste boeken, mijn laatste brochures, mijn laatste kranten gekocht, en sinds die dag wil ik geloven dat de mensheid is opgehouden met denken en schrijven.'

De twaalfduizend boeken van kapitein Nemo zijn op uniforme wijze gebonden en voorgoed gerangschikt, wat des te vlotter ging doordat, zo wordt ons verteld, die rangschikking willekeurig was, althans uit het oogpunt van de taal waarin de boeken zijn geschreven (een verduidelijking die absoluut niets te maken heeft met het oordeelkundig ordenen van een boekenverzameling, maar slechts dient om ons eraan te herinneren dat kapitein Nemo alle talen zonder onderscheid machtig is). Wij van onze kant hebben echter nog steeds te maken met een mensheid die hardnekkig blijft doorgaan met denken, schrijven en vooral uitgeven, en voor ons vertoont het probleem van de aangroei van ons boekenbezit de neiging het enige echte probleem te worden: want het is natuurlijk overduidelijk dat het niet al te lastig is om tien of twintig boeken te bewaren, of zelfs honderd, vooruit; maar wanneer je er 361 begint te hebben, of duizend, of drieduizend, en vooral wanneer het aantal boeken dagelijks of bijna dagelijks begint toe te nemen, dan rijst allereerst het probleem dat je al die boeken ergens moet opslaan, en vervolgens dat je er ook nog eens de hand op moet kunnen leggen wanneer je, om welke reden dan ook, op een dag zin of behoefte hebt om ze eindelijk te lezen of zelfs om ze te herlezen.

Daarom is het probleem van de boekenverzameling een tweeledig probleem: allereerst een ruimteprobleem, en vervolgens een ordeningsprobleem.

1. *Over de ruimte*

1.1. *Algemeenheden*

Boeken worden niet verspreid, ze worden bijeengebracht. Zoals men alle jampotten in een jampottenkast zet, zo zet men alle boeken op dezelfde plaats, of op verschillende zelfde plaatsen. Men zou zijn boeken desnoods kunnen bewaren door ze in kisten te stapelen, ze weg te bergen in de kelder of op zolder of achter in klerenkasten, maar over het algemeen heeft men liever dat ze zichtbaar zijn.

In de praktijk worden boeken meestal naast elkaar langs een muur of tussenwand gezet, op rechte, onderling evenwijdige dragers, die niet te diep zijn en ook niet te ver uit elkaar liggen. Boeken worden -- over het algemeen -- rechtopstaand gerangschikt, op dusdanige wijze dat de op de rug van het werk afgedrukte titel zichtbaar is (soms toont men, net als in de etalages van boekhandels, het omslag van boeken, maar wat in ieder geval ongebruikelijk is en haast altijd ook als laakbaar en aanstootgevend geldt, dat is een boek waarvan je alleen de snede ziet).

In de hedendaagse woninginrichting is de boekenkast een *hoek*: de 'boekenhoek'. Meestal is dat een module die tot de verzameling 'woonkamer' behoort, waarvan eveneens deel uitmaken:

- het drankmeubel met tuimelblad
- het schrijfmeubel met tuimelblad
- de open kast voor het tafelservies
- de hifi-installatie
- het televisiemeubel
- het diameubel
- de vitrinekast
- enzovoort

en die in de catalogussen wordt aangeboden voorzien van een paar namaakbanden.

In de praktijk echter kunnen boeken zo ongeveer overal bijeen worden gebracht.

1.2. *Vertrekken waar men zijn boeken kan zetten*

In de hal

In de woonkamer

In de slaapkamer(s)
In de plee

In de keuken wordt over het algemeen maar één type werken gezet, toepasselijkerwijs 'kookboeken' geheten.

Het komt maar hoogst zelden voor dat je boeken aantreft in een badkamer, terwijl dat voor veel mensen toch een favoriete leesplek is. De heersende vochtigheid wordt alom beschouwd als de grootste vijand van de conservering van gedrukte teksten. Hooguit kan in de badkamer een medicijnenkastje worden aangetroffen en in het medicijnenkastje een boekje getiteld *Wat te doen voordat de dokter er is?*

1.3. Plaatsen in een vertrek waar men boeken kan rangschikken

Op de schoorsteenmantel of op de plaat boven de radiator (hoewel in overweging dient te worden genomen dat de warmte op den duur mogelijk niet zonder schadelijke gevolgen is),
tussen twee ramen,
binnen het kozijn van een niet meer gebruikte deur,
op de treden van een bibliotheektrapje, waardoor het onbruikbaar wordt (zeer chic, zie Renan),
onder een raam,
in een overdwars geplaatst meubel dat de kamer in tweeën deelt (zeer chic, nog treffender met een paar kamerplanten).

1.4. Dingen die geen boeken zijn en die men vaak in boekenverzamelingen aantreft

Foto's in verguld koperen lijstjes, kleine etsen, pentekeningen, droogbloemen in wijnglazen, al dan niet van lucifers voorziene lucifershouders (gevaarlijk), tinnen soldaatjes, een foto van Ernest Renan in zijn werkkamer aan het Collège de France, ansichtkaarten, poppenogen, doosjes, porties zout, peper en mosterd van luchtvaartmaatschappij Lufthansa, brievenwegers, papierklemmen, knikkers, pijpenragers, schaalmodellen van oldtimers, veelkleurige steentjes en kiezels, ex-voto's, ballpointveertjes.

2. Over het ordenen

Een boekenverzameling die je verzuimt op te ruimen wordt een janboel: dat is het voorbeeld dat iemand me eens gaf die me wilde uitleggen wat entropie was, en ik heb het verschillende malen proefondervindelijk kunnen nagaan.

De wanorde van een boekenverzameling is op zichzelf niets ergs, die is van de orde van 'in welke la heb ik mijn sokken gelegd?' Je denkt altijd dat je instinctief weet waar je het ene of andere boek hebt weggezet, en zelfs als je het niet weet, is het nooit erg moeilijk om snel alle planken na te kijken.

Tegenover die apologie van de prettige wanorde staat de laaghartige verleiding van de individuele bureaucratie: een ding voor elke plaats en elke plaats op zijn ding en vice versa. Tussen die twee spanningen, de ene die de voorrang geeft aan slordigheid, aan anarchistisch angehauchte goedmoedigheid, de andere die de deugden van de *tabula rasa* roemt, de kille efficiency van het grote opruimen, probeer je uiteindelijk altijd enige orde aan te brengen in je boeken. Dat is een afmattende, deprimerende operatie, maar een die ook aangename verrassingen met zich mee kan brengen, zoals het terugvinden van een boek dat je vergeten was omdat je het al zo lang niet meer had gezien, en dat je, terwijl je tot morgen uitstelt wat je toch vandaag niet meer af zult krijgen, ten slotte plat op je buik op bed opnieuw in één ruk uitleest.

2.1. Manieren om boeken te rangschikken

alfabetische ordening
ordening naar belangrijke literaire periode
ordening naar boekband

ordening naar continent of naar land
ordening naar datum van aanschaf
ordening naar datum van verschijning
ordening naar formaat
ordening naar genre
ordening naar kleur
ordening naar leesvolgorde
ordening naar reeks
ordening naar taal

Geen van deze ordeningen is op zichzelf genomen bevredigend. In de praktijk is de orde in een boekenverzameling altijd een combinatie van ordeningswijzen: hun relatieve gewicht, hun weerstand tegen verandering, hun mate van veroudering en remanentie geeft elke boekenverzameling een unieke persoonlijkheid.

Om te beginnen zouden we een onderscheid moeten maken tussen stabiele en voorlopige ordeningen. Stabiele ordeningen zijn ordeningen die in principe blijvend zullen worden gerespecteerd; voorlopige ordeningen worden geacht niet langer dan een paar dagen te duren, in afwachting van het moment dat het boek zijn definitieve plaats vindt of terugvindt -- het kan een onlangs aangeschaft en nog niet gelezen werk zijn, of een onlangs gelezen werk waarvan je niet goed weet waar je het moet zetten en dat je je hebt voorgenomen bij een eerstvolgende 'grote beurt' op te ruimen, of ook een werk dat je maar voor een deel hebt gelezen en dat je niet wilt opruimen voordat je het opnieuw ter hand genomen en uitgelezen hebt, ofwel een boek dat je in een bepaalde periode voortdurend hebt gebruikt, ofwel een boek dat je tevoorschijn hebt gehaald om er een inlichting of een verwijzing in op te zoeken en dat je nog niet hebt teruggezet, ofwel een boek dat je niet mag zetten waar het hoort omdat het niet van jou is en je al meer dan eens hebt beloofd het terug te geven, enzovoort.

In mijn geval is driekwart van mijn boeken nooit werkelijk gerangschikt. De boeken die niet op een definitief voorlopige manier zijn gesorteerd, zijn dat op een voorlopig definitieve manier, zoals bij de Oulipo. Intussen draag ik ze van de ene kamer naar de andere, van de ene plank naar de andere, van de ene stapel naar de andere, en kan het gebeuren dat ik drie uur bezig ben een boek te zoeken dat ik niet vind, maar waarbij ik dan soms de voldoening heb er zes of zeven andere te ontdekken die even goed van pas blijken te komen.